

Criminal proceedings were implemented, repressions affecting a large number of people, most of whom had nothing at all to do with the case. The basic evidence, which was deemed to attest to their espionage activity, was that they pleaded guilty - an admittance coerced by tortures.

In reality, the Robineau espionage network included merely several persons and its activity was in fact "harmless", as it consisted in collecting information of no significance to Poland's defense or the citizens' security.

DZIAŁALNOŚĆ PODZIEMNYCH ORGANIZACJI NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH NA OBSZARZE PIŁY I POWIATU PILSKO-TRZCIANECKIEGO W LATACH 1945-1956

Po zakończeniu II wojny światowej Polska znalazła się w radzieckiej strefie wpływów, a władze w kraju przejęli komuniści. Wielu Polaków nie pogodziło się z tym i nie uznawało nowych władz Polski, uważało je za obce i narzucone. Dlatego też na terenie całego kraju powstawały (jeszcze w czasie działań wojennych) podziemne organizacje, których celem była dalsza walka – tym razem z radziecką okupacją. Były to grupy o charakterze politycznym, polityczno-wojskowym i zbrojnym. Niektóre z nich miały charakter ogólnokrajowy (Wolność i Niezawisłość – WiN, NIE – „Niepodległość”, Narodowe Siły Zbrojne – NSZ) a inne lokalny¹.

Niniejsze opracowanie ma na celu przybliżenie działalności oraz przedstawienie koncepcji i wizji walki o niepodległość lokalnych organizacji działających na obszarze miasta Piły i powiatu pilsko-trzcianeckiego w latach 1945-1956. W tym okresie powstało na tym obszarze aż osiem tajnych formacji; były to: Armia Krajowa (AK) „Gruda”, Związek Byłych Partyzantów (ZBP) „Warta”, Bojownicy Wolności Polski (BWP), Koło Patriotyczne – Grupa Las (KP-GL), Krajowa Policja Bezpieczeństwa (KPB), „Grunwald”, Gwardia Polski (GP) i Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP)².

Były to niewielkie organizacje, o charakterze kadrowym, zrzeszające od kilku do kilkudziesięciu ludzi. Obszar działania obejmował powiat pilsko-trzcianecki, zamieszkały w większości przez ludność, która przybywała na te tereny od wiosny 1945 r. Wiele osób pochodziło z „Kresów Wschodnich” lub przeżyło wojnę na obszarze ZSRR, co powodowało ich pejoratywny stosunek do komunistów i moskiewskich mocodawców. Pamiętali radziecką agresję z 17 września 1939 r., deportacje z 1940 r. oraz wypędzenie z ojcowizny po „wyzwoleniu” z 1944 r. Był to czynnik kierujący wielu ludzi do działalności antypaństwowej. Oprócz tego wielu konspiratorów miało kontakt, w okresie wojny, z niepodległościowym podziemiem (głównie Armią Krajową – AK) lub bezpośrednio w nim uczestniczyło. Byli świadomi, że po hitlerowskiej okupacji nadeszła nowa okupacja, w tym wypadku radziecka. Pojawił się nowy przeciwnik, z którym należało walczyć.

Pierwsza nielegalna organizacja na terenie Piły powstała z inspiracji Zdzisława Sroki „Grom” w listopadzie 1945 r. i była to grupa o nazwie Armia Krajowa „Gruda”. Zebranie założycielskie miało miejsce w mieszkaniu Z. Sroki przy ulicy Bieruta 43 (obecnie ul. 11 listopada). W zebraniu uczestniczyli Edward Czuba ps. „Komar” i Bohdan Grabe

¹ J. Ślaski, *Siły zbroje oporu antykomunistycznego w latach 1944-1947*, w: *Wojna domowa czy nowa okupacja?* red. A. Ajnenkiel, Warszawa 2001, s. 45-53; A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945-1980*, Londyn 1994, s. 45-66; K. Komorowski (red.), *Armia Krajowa. Dramatyczny epilog*, Warszawa 1994..

² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej oddział w Poznaniu (AIPNoP), Komenda Wojewódzka MO w Poznaniu 1945-1956.

ps. „Groźny”. Wszyscy trzej w czasie wojny należeli do AK, a E. Czuba był również członkiem WiN. W czasie zebrania ustalili cele działalności. Przede wszystkim chcieli wspierać Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL), poprzez rozrzucanie ulotek i pisanie haseł propagandowych na murach oraz organizowanie nasłuchu radiowego. Odwoływali się do tradycji AK. Poza tym chcieli rozbudowywać swoje struktury i szkolić się. Nie wierzyli w powstanie narodowe i uważali, że wspierając PSL akcjami dywersyjno-propagandowymi uda się wywalczyć suwerenność i odsunąć komunistów od władzy. Liczyli także na wybuch III wojny światowej i wtedy chcieli przejść do działalności partyzanckiej. Poza tym, w czasie zebrania, wybrali E. Czubę i B. Grabego na przywódców grupy.

Jeszcze w listopadzie 1945 r. dołączył do nich Henryk Kowalski „Fala 112”, który oficjalnie był członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) i pracował w Zarządzie Miejskim w Pile.

W lutym 1946 r. odbyło się drugie zebranie organizacyjne, na którym przygotowano się do werbunku kolejnych czterech osób. W ten sposób do AK „Gruda” dołączyli: Henryk Jankowski (oficjalnie członek Organizacji Młodzieżowej „TUR” i Ochołniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej – ORMO), Ryszard Matysiak ps. „Niepozorny” (oficjalnie członek PPS i OM „TUR”), Alfred Ratajczak (oficjalnie działacz PPS i przewodniczący Powiatowego Komitetu OM „TUR”) i Zenon Jarosław Strześliński ps. „Alga” (oficjalnie członek OM „TUR”).

Do trzeciego zebrania doszło 20 czerwca 1946 r. Odbyło się ono w ośmioosobowym składzie i omawiano na nim kwestie referendum. Postanowiono, aby w trakcie głosowania ludowego (referendum) przeprowadzić akcję propagandową. Poza tym wszyscy członkowie złożyli przysięgę. W dniu referendum (30 czerwca 1946 r.) E. Czuba, B. Grabe, Z. Sroka i H. Kowalski naklejali na murach plakaty z napisami „2 x Tak” i „1 x Nie” oraz rozrzucali ulotki z treściami pro-peeselowskimi oraz antykomunistycznymi – „Śmierć PPR i PPS i ich pachołkom”, „Niech żyje PSL, AK i NSZ”.

Poza tym grupa zaczęła zbierać broń. Udało im się zdobyć trzy pistolety (TT, Parabellum oraz jeden o nieustalonej marce). Zdobywaniem broni zajmował się E. Czuba³. W sierpniu 1946 r. E. Czuba wraz z Zenonem Strześlińskim dokonali włamania do sklepu Spółdzielni Spożywczej „Społem”, gdzie wykradli 50 tys. papierosów, jeden litr wódki i jeden litr spirytusu. W styczniu 1947 r., w okresie przedwyborczym, E. Czuba, Z. Strześliński i B. Grabe rozrzucali ulotki, w których zachęcali do głosowania na PSL⁴.

Kłęska wyborcza PSL oraz zwycięstwo Polskiej Partii Robotniczej (PPR) w wyborach do Sejmu Ustawodawczego doprowadziła do załamania się grupy i utraty wiary w dalszą walkę. Rozpad grupy przyspieszył wyjazd z Piły przywódców organizacji oraz ogłoszona przez władzę amnestia polityczna. Po 20 marca 1947 r. wszyscy członkowie AK „Gruda” ujawnili się i zaprzestali antykomunistycznej działalności⁵.

Drugą organizacją, która powstała, również w listopadzie 1945 r., nosiła nazwę Związek Bytych Partyzantów „Warta” – kryptonim „War”. Została założona przez mjr Rudolfa Jana Majewskiego pseud. „Andrzej” oraz Jana Solskiego pseud. „Leśnik” vel „Roman”, inż. Tadeusza Majera pseud. „Trzaska” i ks. Ewarysta Gałązkę pseud. „Patrycy” we wsi Pszczewo. Zebranie organizacyjne odbyło się w domu T. Majera pseud. „Trzaski” (przy ul. Międzyrze-

³ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Nielegalna organizacja Armia Krajowa „Gruda”, sygn. Po/0/5/316.

⁴ AIPNoP, Karty na czyn przestępczy dokonane przez bandy i nielegalne organizacje w mieście Pile w latach 1945-1970, Karta 169 – AK „Gruda”, sygn. Po/0/5/42.

⁵ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Nielegalna organizacja AK „Gruda”, sygn. Po/0/5/316.

ckiej 173). Podczas obrad na komendanta wybrano R. J. Majewskiego pseud. „Andrzej”. Poza tym powołano Komendę Okręgową na obszar całej Ziemi Lubuskiej z siedzibą w Trzciance. Szefem sztabu organizacji został ks. E. Gałązka. Utworzono także oddział leśny (grupe specjalną), a przy komendzie powołano wydziały: wywiadowczy, propagandowy, werbunkowy, wypadowy, specjalny, pomocy lekarskiej, fałszerstw dokumentów i łączności⁶.

Wszyscy członkowie ZBP „Warta” byli w okresie wojny żołnierzami Armii Krajowej. Uważali, że należy kontynuować walkę przeciwko komunistom. Odwoływali się do tradycji II Rzeczypospolitej, a rząd „londyński” uznawali za jedyną legalną władzę. Oczekiwali na wybuch III wojny światowej. Do momentu jej rozpoczęcia zamierzali prowadzić rekrutację, rozbudowywać struktury, szkolić się, zbierać broń, nawiązać łączność z innymi tajnymi grupami, a także z PSL. W momencie wybuchu III wojny światowej chcieli przejść do walki partyzanckiej⁷.

Organizacja szybko się rozrastała. Nowo przyjęci składali przysięgę w mieszkaniu T. Majewskiego. Poza T. Majewskim przysięgę przyjmowali ks. E. Gałązka i mjr R. J. Majewski⁸. Wkrótce zaprzysiężonych było 38 osób (w tym 35 mężczyzn i trzy kobiety⁹). Poza Komendą Okręgową powołano do życia Komendy Obwodowe i Rejonowe. W Trzciance powstała Komenda Obwodu na czele ze Stanisławem Karlińskim „Burzą” vel „Lech”. Podobną utworzono w Międzyrzeczu, a kierował nią Tadeusz Majer „Trzaska”. W Pszczewie powstała Komenda Rejonowa dowodzona przez Stanisława Kieleckiego „Karaś”. Siedzibę drugiej Komendy Rejonowej wyznaczono w miejscowości Kizyż, pod dowództwem Witolda Bylczyńskiego „Kulawy”¹⁰.

Członkowie ZBP „Warta” nawiązali współpracę z lokalnymi działaczami PSL oraz przeniknęli do struktur PSL i Stronnictwa Ludowego (SL). Wśród członków tajnej organizacji był także burmistrz Trzcianki i działacz SL Stanisław Wiza. Mieli także swych ludzi wśród milicjantów. W Milicji Obywatelskiej (MO) pracowali Mikołaj Kamyszen „Zan”, Tadeusz Piasecki „Bystry” oraz Zbigniew Niezgoda „Bereziak”. Organizacja próbowała także nawiązać kontakt z innymi tajnymi grupami. Sytuacja taka nadarzyła się pod koniec 1945 r., kiedy to nawiązano kontakt z Wielkopolską Samodzielną Grupą Ochotniczą „Warta”. Łącznikiem między obiema organizacjami był mjr Andrzej Rzewuski „Hańcza”. Jednakże w wyniku aresztowania A. Rzewuskiego przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (UBP), łączność między organizacjami została zerwana¹¹.

⁶ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Związek Byłych Partyzantów „WARTA”, sygn. Po/0/5/320.

⁷ *Ibidem*, sygn. Po/0/5/320

⁸ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945 – 1956, Treść przysięgi organizacji ZBP „Warta” – „Przysięgam Panu Bogu Wszemchogącemu oraz Ojczyźnie mojej, że będę wiernie służył Rzeczypospolitej Polsce oraz władzom wojskowym, przełożonym będę posłuszny. Rozkazy przełożonych i komendanta 'Warty' będę wiernie wykonywał. Tajemnice wiernie dochoвам, a zdrada będzie karana śmiercią. Walczyć będę z bronią w rękę, aż do ostatniego tchu w piersiach, tak mi dopomóż panie Boże Święty i jęgo matko amen” – autor Tadeusz Majewski, sygn. Po/0/5/320.

⁹ AIPNoP, KW MO w Poznaniu, Lista członków organizacji ZBP „Warta” – Aniela Baranicka, Andrzej Drużyna, Florian Budniak, Stanisław Kielecki, Witold Bylczyński, Antoni Dawidowicz, Franciszek Dawidowicz, Władysław Dubanowski, Ewaryst Gałązka, Janusz Jacuński, Michał Jasielski, Stanisław Karlinski, Zdzisław Kazimierski, Józef Komasa, Mikołaj Kamyszew, Lesław Kuczowski, Stefan Krupczyński, Bolesław Kukla, Bronisława Leśniewska, Janina Leśniewska, Danuta Leśniewska, Konrad Leśniewski, Rudolf Jan Majewski, Tadeusz Majer, Janina Nowak, Zbigniew Niezgoda, Michał Okuniewicz, Kazimiera Paćko, Andrzej Paćko, Tadeusz Piasecki, Zenon Rubczak, Sylwester Skorubski, Józef Srokowski, Bogusław Stawicki, Bolesław Szczęsny, Tadeusz Tokarz, Stanisław Wiza, Mieczysław Wilski, sygn. Po/0/5/320.

¹⁰ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945 – 1956, ZBP „WARTA”, sygn. Po/0/5/320.

¹¹ *Ibidem*, sygn. Po/0/5/320.

Jednym z głównych zadań organizacji było zdobywanie i gromadzenie broni do walki bieżącej oraz partyzantki. Udało się zgromadzić dość pokaźny arsenał, w którym znajdowało się: trzy pistolety, 15 pistoletów maszynowych, 35 karabinów, amunicja, materiały wybuchowe, rusznikarnia i motocykl.

Dzięki tak silnemu uzbrojeniu organizacja mogła przeprowadzić kilka akcji zbrojnych. 19 kwietnia 1946 r. napadła na członka Polskiej Partii Robotniczej (PPR) Stanisława Mazurkiewicza i zdobyła 88 tys. złotych. Podobną akcję przeprowadziła w maju 1946 r. na M. Pitza, któremu zrabowano około 100 tys. złotych. Następnie zaatakowali Komunalną Kasę Oszczędnościową w Trzciance, a 26 maja napadli na Państwowy Tartak w Pszczewie. W obu akcjach zdobyto łącznie 151 tys. złotych. Pieniądze zostały przekazane do Komendy Okręgu i tam rozdysponowane na potrzeby organizacji¹².

W trakcie referendum 1946 r. ZBP „Warta” przeprowadził akcję, w czasie której opanowano drukarnię w Trzciance i próbowano na dużą skalę drukować ulotki o treści „2 x Nie” (nie chcieli zniesienia Senatu i sprzeciwiali się, aby w wyniku przesunięcia granicy państwowej na zachód Polacy mieli zaakceptować utratę ziem wschodnich na rzecz ZSRR). Operacja nie powiodła się z powodu szybkiej interwencji milicji. Akcją kierował Stanisław Karoliński „Burza”, a wspierali go Tadeusz Nowak, Konrad Leśniewski „Orlik”, Zenon Rabczuk „Kazik” i Władysław Dubanowski¹³.

Po tej operacji UBP i MO zainteresowały się ZBP „Warta”. Rozpoczęło się rozpracowywanie tajnej grupy. Pracami tymi kierował z ramienia MO inspektor Zdzisław Irański, a ze strony UBP Michał Chybiak i Bronisław Cichosz. Służba Bezpieczeństwa miała kilku informatorów wśród członków podziemnej organizacji (autor odnalazł jedynie pseudonimy informatorów – „Sprytny”, „Gawlik” i „Jan”). Dzięki nim do 5 grudnia 1946 r. rozszyfrowano całą strukturę ZBP „Warta” i dokonano wielu aresztowań jej członków. Między 2 września 1946 r. a 7 stycznia 1947 r. aresztowano aż 28 działaczy. Doprowadziło to do zapaści organizacji. Śledztwo zakończono 22 lutego 1947 r. Oskarżono 23 członków ZBP „Warta”, z czego 8 skazano na kilkuletnie wyroki pozbawienia wolności, a Stanisława Karolińskiego na 15 lat więzienia. Pozostali otrzymali następujące wyroki: Tadeusz Majer – 8 lat, Rudolf Jan Majewski – 7 lat, Tadeusz Nowak – 6 lat, Józef Srokowski – 6 lat, a ks. E. Gałązka, Konrad Leśniewski i Zenon Rubczak – po 5 lat¹⁴.

Kolejną organizacją, która powstała na tym terenie była grupa o nazwie Bojownicy Wolności Polski (BWP). Formacja ta powstała w grudniu 1947 r. wśród uczniów Państwowej Centrali Wyszkozenia Zawodowego w Pile (PCWZ). Powołał ją do życia Jan Potkański pseud. „Tygrys” vel „Reinold” wspólnie ze swym szkolnym kolegą Tadeuszem Staniszewskim. Już we wrześniu 1947 r. rozmawiali o utworzeniu tajnej organizacji, lecz dopiero w grudniu J. Potkański wspólnie z Henrykiem Flisakiem „Niewiadomski” vel „Jan” ułożyli tekst przysięgi oraz wymyślili nazwę. Do BWP dołączyli jeszcze Julian Lichwiarz „Miller” vel „Henryk” i Zygfryd Krzaczkowski „Muszyński” vel „Zygmunt”. Prawdopodobnie współpracowało z nimi jeszcze pięciu innych uczniów.

8 grudnia 1947 r. członkowie BWP spotkali się na przedmieściach Piły w leśnej ziemiance, nieopodal warsztatów PCWZ, gdzie złożyli przysięgę, wybrali sobie pseudonimy i podzielili się funkcjami. J. Potkański został dowódcą, H. Flisak otrzymał funkcję oficera broni, J. Lichwiarz został skarbnikiem, a Z. Krzaczkowski miał pełnić obowiązki magazyniera.

¹² AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945 – 1956, Związek Byłych Partyzantów „Warta”, sygn. Po/0/5/320.

¹³ AIPNoP, Karty na czyny przestępcze popełnione na terenie powiatu w latach 1945 – 1970, Karta – ZBP „Warta”, sygn. Po/0/5/51. KW MO w Poznaniu 1945 – 1956, Związek Byłych Partyzantów „Warta”, sygn. Po/0/5/320. PUBP Piła – Trzcinica, Sprawozdanie Referatu III PUBP w Pile, sygn. Po/06/146/12/2.

¹⁴ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945 – 1956, Związek Byłych Partyzantów „Warta”, sygn. Po/0/5/320.

Głównymi celami organizacji była zbrojna walka z Armią Czerwoną, z obcym systemem władzy oraz likwidacja wrogów ojczyzny – uważano za nich członków „Bloku Demokratycznego” (platforma polityczna kierowana przez komunistów, tworzyły ją PPR, PPS, SL i SD). Przed podjęciem czynnej walki, głównym zadaniem grupy miało być poszukiwanie broni i amunicji. Uzbrojenie znajdowali w okolicach Piły, a także wyjeżdżali do Poznania, gdzie prowadzili poszukiwania w ruinach Cytadeli.

W styczniu 1948 r. przywieźli mnóstwo broni lub jej elementów, które czyścili, konserwowali i naprawiali w szkolnych warsztatach (członkowie BWP uczyli się zawodu ślusarza, przez co mieli dostęp do maszyn oraz potrafili je wykorzystać do reparacji broni). W ten sposób uzbierali dość potężny arsenał. Każdy z członków posiadał broń krótką, poza tym na stanie znajdował się karabin maszynowy, dwa pancerfausty, jeden granatnik 50 mm, dwa granaty i dwie skrzynie amunicji. Broń składowana była w ziemiance. W lesie odbywały się także ostre strzelania. Podczas jednego z nich użyto granatnika.

Przygotowywali się do akcji, której celem miało być porwanie wyższego funkcjonariusza PPS i jego likwidacja. Zabójstwa miano dokonać w lesie od zachodniej strony miasta. W razie niepowodzenia tej lub innej akcji, która mogła doprowadzić do nich MO lub UB, zakładali ucieczkę do amerykańskiej strefy okupacyjnej w Niemczech¹⁵.

Urząd Bezpieczeństwa wpadł na trop BWP w marcu 1948 r. Ich informator o pseudonimie „Maciuś”, uczeń PCWZ, doniósł, że jego koledzy mają broń i organizują potajemne spotkania w bunkrze leśnym nieopodal miasta. SB zadziałała natychmiastowo. 3 marca aresztowała J. Lichwiarza, który wskazał miejsce lokalizacji bunkra. Funkcjonariusze UB odnaleźli ziemiankę, w której ukryta była broń oraz notatnik z listą członków grupy. Jeszcze tego samego dnia aresztowano trzech pozostałych członków organizacji. Dowódca BWP został schwytany następnego dnia. Podczas rewizji znaleziono przy nim pistolet.

W maju 1948 r. zapadły wyroki: J. Potkański został skazany na pięć lat więzienia. J. Lichwiarz, H. Flisak i Tadeusz Staniszewski dostali po dwa lata. Najniższy wyrok otrzymał Z. Krzaczkowski – dwa lata w zawieszeniu na jeden rok¹⁶.

Kolejną tajną organizacją, która powstała na tym obszarze, było Koło Patriotyczne – Grupa Las (KP – GL). Założyli ją Jerzy Bandrowski, Czesław Jankowski oraz Zdzisław Lamecki. Pierwsze spotkanie organizacyjne odbyło się we wrześniu 1948 r., na którym to wybrano nazwę i próbowano wytyczyć cele, o które zamierzano walczyć. W trakcie dyskusji doszło do rozbieżności pomiędzy J. Bandrowskim a Z. Lameckim. Obaj mieli zupełnie różne poglądy na metody działania. Zgadzała się tylko w jednym, że Polska Ludowa jest ich wrogiem, ponieważ nie jest suwerenna i rządzana przez moskiewskie „marionetki”. Dlatego też uważali, że należy dążyć do pełnej niepodległości i suwerenności. Jednakże mieli zupełnie inne pomysły, co do metod realizacji tych celów. J. Bandrowski uważał, że należy prowadzić przede wszystkim prace propagandowo-wychowawczą wśród młodych ludzi, aby przekazać im wartości patriotyczne. Uświadomić, kto jest wrogiem ojczyzny i pracować nad nimi, aby nie ulegli indoktrynacji komunistycznej i mogli poznać prawdziwą historię Polski. Sprzeciwiał się natomiast bezpośredniej walce. Uważał, że należy gromadzić broń, szkolić przyszłe kadry partyzanckie, ale walkę należy odłożyć na dalszy plan. Do zbroj-

¹⁵ IPNoP, KW MO w Poznaniu, Bojownicy Wolności Polski, sygn. Po/05/297. PUBP w Pile – Trzciance, Raporty Dekadowe, Meldunek Specjalny z 5 marca 1948 roku, sygn. Po/06/146/12/2.

¹⁶ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Bojownicy Wolności Polski, sygn. Po/05/297. PUBP w Pile – Trzciance, Sprawozdanie Referatu III Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Pile – Trzciance, Meldunek Specjalny z 5 maja 1948 roku, Raport Sytuacyjny z maja 1948 roku o aresztowaniu członków BWP. Roczne Sprawozdanie Referatu III – Likwidacja tajnej organizacji „BWP”. Raport sytuacyjny za okres od 1 III do 1 IV 1948, Aresztowanie 5 członków organizacji „BWP”, sygn. Po/06/146/12/2.

nej działalności, według niego, należało przejść w momencie konfliktu między Zachodem a ZSRR. Poglądy J. Bendrowskiego wyływały z jego życiowych doświadczeń, z okresu okupacji, kiedy był członkiem Szarych Szeregów. Poza tym przed wojną i po jej zakończeniu był czynnym harcerzem (tworzył zręby pilskiego harcerstwa). Dlatego nad walkę zbrojną przedkładał działalność wychowawczą. Był zdania, że broń w rękach młodych ludzi może doprowadzić do ich demoralizacji, a w tak trudnej sytuacji społeczno-politycznej, jaka wystąpiła w powojennej Polsce, może doprowadzić do zachwiania cienkiej granicy między walką o niepodległość a zwykłym bandytyzmem¹⁷.

Zupełnie inne spojrzenie na to miał Z. Lamecki, który chciał stworzyć organizację o zasięgu ogólnopolskim. Jej rdzeniem miały być oddziały partyzanckie przeznaczone do otwartej walki z komunistami i ich radzieckimi sojusznikami, która miała się nasilić w momencie nowego konfliktu globalnego między USA a ZSRR.

Spór sparaliżował działalność organizacji i na jakiś czas zawiesiła ona czynną działalność. Dopiero w sierpniu 1949 r. praca ruszyła na nowo. Do organizacji dołączyli jeszcze: Stanisław Kamiński, Ryszard Buchenwald, Henryk Janowiak, Józef Sudółta i Zygmunt Niewola¹⁸.

W grudniu 1949 r. doszło do zebrania w mieszkaniu Cz. Jankowskiego, podczas którego wszyscy członkowie złożyli przysięgę¹⁹ i wybrali kierownictwo grupy. Dowódcą został J. Bandrowski, a jego zastępcą Ryszard Buchwald.

Od stycznia 1950 r. Z. Lamecki prowadził regularne szkolenia polityczne z członkami KP-GL oraz przeprowadzał akcje propagandowe polegające na pisaniu na murach i chodnikach litery „E” – co oznaczało „Wolną i Zjednoczoną Europę”²⁰. J. Bandrowski skupił się bardziej na kwestiach wychowawczych związanych z harcerstwem. Należy pamiętać, że był to okres, kiedy władza odsuwała najbardziej wartościowych ludzi ze Związku Harcerstwa Polskiego, a samo harcerstwo podporządkowała Związkowi Młodzieży Polskiej (ZHP stało się Organizacją Harcerską ZMP opartą na ideologii marksistowskiej). Dlatego J. Bandrowski widział w KP-GL podziemne harcerstwo, które przechowa wartości ZHP i przetrwa stalinizm.

W czerwcu doszło ponownie do konfliktu między Z. Lameckim a J. Bandrowskim o metody działań. Za Z. Lameckim opowiedział się nowy członek organizacji Ryszard Matysik – dawny członek AK „Gruda”. Doprowadził on do rozłamu grupy i powstania nowej organizacji, o nazwie Krajowa Policja Bezpieczeństwa (KPB), na której czele stanął. Do nowej formacji przeszli wraz z nim: Z. Lamecki, Cz. Jankowski, Z. Niewola i S. Kamiński. Zmusiło to J. Bandrowskiego do zawieszenia działalności i rozwiązania KP-GL²¹.

KPB rozpoczęło swoją działalność. Już w lipcu 1950 r. dołączyli do niej Leonard Tykwiński i Jan Karpiński. W tym samym miesiącu zorganizowali zebranie, na którym wszyscy członkowie złożyli przysięgę²² oraz wytyczyli plany działania. Postanowili rozsze-

¹⁷ Relacja ustna Jerzego Bandrowskiego.

¹⁸ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Koło Patriotyczne – Grupa Las – Krajowa Policja Bezpieczeństwa, sygn. Po/0/5/294.

¹⁹ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Koło Patriotyczne – Grupa Las – Krajowa Policja Bezpieczeństwa, Treść przysięgi KP – GL: „Przysięgam dotrzymać wierności i tajemnicy organizacyjnej i być sprawiedliwym wobec członków organizacji i zwalczać obecny ustrój Polski Ludowej”, sygn. Po/0/5/294.

²⁰ AIPNoP, Karty na czyny przestępcze dokonane przez bandy i nielegalne organizacje w mieście Pile w latach 1945-1970, sygn. Po/0/15/42.

²¹ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, KP – GL – KPB, sygn. Po/0/5/294. Relacja ustna J. Bandrowskiego.

²² AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, KP – GL – KPB, Treść Przysięgi KPB: „Ja syn Ludu Polskiego, znający ideę KPB, wiedzący o grożącym mi niebezpieczeństwie przez swój udział w niniejszej organizacji

żyć działalność, rozbudować struktury i przejść do walki czynnej. Plan był ambitny, zakładał powstanie drugiej organizacji o kryptonimie Gwardia Polski „GP”. Obie grupy miały działać niezależne, ale mieć wspólne kierownictwo i razem tworzyć formację o nazwie Siły Zbrojne Kraju (SZK). W założeniu SZK miały objąć swym zasięgiem cały kraj. Ustalono, że Polska zostanie podzielona na 5 okręgów: Okręg I „Kmieć” – województwa warszawskie, olsztyńskie i białostockie, Okręg II „Szyszak” – województwa szczecińskie, koszalińskie, gdańskie i poznańskie, Okręg III „Polan” – województwa wrocławskie i łódzkie, Okręg IV „Wita” – województwa krakowskie i katowickie i Okręg V „Pogorzela” – województwa rzeszowskie i lubelskie. Okręgi miały dzielić się na obwody, a te z kolei na posterunki. Większość z tych planów nie została zrealizowana. Utworzono tylko 3 obwody w: Pile, Szczecinku i Koszalinie. W obwodzie pilskim powstały 2 posterunki. Pierwszym dowodził Z. Lamecki, a drugim L. Tykwiński. W obwodzie koszalińskim udało się utworzyć tylko jeden posterunek w miejscowości Bobolice. Tam też we wsi Kępsko zbudowano bunkier ziemny, w którym przechowywano broń (pistolety, karabiny, pistolety maszynowe, amunicję i materiały wybuchowe) oraz dokumenty. Poza tym ustalili, że każdy członek organizacji będzie co miesiąc płacił składkę, w sumie 150 złotych, na cele organizacyjne²³.

Organizacja rozrastała się, dołączyli do niej: Jan Pawłowski, Józef Byczek, Stefan Andrzejewski, Bronisław Dragan, Zdzisław Niewola, Mieczysław Wieraszki, T. Wojtkiewicz oraz dawni członkowie KP–GL, R. Buchwald i Józef Sudół. Ale nigdy nie osiągnęła ona zamierzonych celów. Przeprowadziła kilka akcji o charakterze propagandowym, które polegały na pisaniu na murach i chodnikach haseł o treści antykomunistycznej. W tego typu akcjach przodowali Czesław Jankowski i Z. Lamecki. Na terenie Piły ani w jej okolicach nie zorganizowali żadnej akcji zbrojnej. Jedyne komórka w powiecie białogardzkim dokonała, w nocy z 2 na 3 marca 1951 r. napadu na kierownika PGR, któremu zrabowano 14 810 złotych, była to jedyna tego typu akcja²⁴.

Od wiosny UB aresztowała większości członków KPB. Ostatni w ręce SB wpadł Z. Lamecki. Został ujęty 31 lipca 1951 r., w lesie pod Tychowem, gdzie się ukrywał. Z aresztu udało się zbiec M. Radwańskiemu i M. Wieraszko. Podczas ucieczki zabili strażnika. Parę miesięcy później zostali ponownie schwytani i wraz ze swymi kolegami skazani na wieloletnie wyroki (R. Matysiak – kara śmierci zamieniona na dożywocie, Z. Lamecki – dożywocie zamienione na 15 lat, S. Kamieński – dożywocie zamienione na 15 lat, C. Jankowski – 10 lat, J. Karpiński – 9 lat, L. Tykwicki – 9 lat i Z. Niewola – 5 lat). W rozbiciu grupy pomógł bezpiec T. Wojtkiewicz, który był tajnym współpracownikiem o pseudonimie „Grzesz”²⁵.

Gwardia Polski powstała w lutym 1951 r., jako drugie skrzydło SZK. R. Matysiak powierzył utworzenie tej organizacji Antoniemu Bronowieckiemu. Grupa zaczęła się

przysięgam na rany Chrystusa Syna Boga przed obliczem NMP, a Królowej Korony Polskiej, na mych braci pomordowanych i mordowanych przez reżim komunistyczny, dochować tajemnicy dotyczącej naszej organizacji, gdy zajdzie potrzeba dla dobra Ojczyzny i naszej organizacji, być zarówno sędzią i katem dla zdrajców Narodu Polskiego, jak i KPB, dla których wyrok może być tylko jeden, a który jest wiadomy. Przysięgam sumiennie z całym oddaniem wykonywać rozkazy przełożonych oraz być sprawiedliwym w wydawaniu ich. Winny wprowadzenia niezgody i zamętu do organizacji będzie sądzony i uważany, jako zdrajca organizacji. Przysięgam walczyć do ostatniej kropli krwi o Polskę wolną, sprawiedliwą i niepodległą. Tak mi Panie Boże dopomóż i prowadź Królowo Korony Polskiej Amen”, sygn. Po/0/5/294.

²³ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, KP–GL–KPB, sygn. Po/0/5/294.

²⁴ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, KP–GL–KPB, sygn. Po/0/5/294. Karta na czyny przestępcze dokonane przez bandy i nielegalne organizacje w mieście Pile 1945-1970, Karta 146 – KP – GL – KPB, sygn. Po/0/5/42.

²⁵ AIPNoP, Sprawozdanie Referatu III PUBP w Pile, Sprawozdanie Okresowe z 1950-1951 roku, Rozprawowanie „Grupy Las”, Likwidacja „KPB”, sygn. Po/06/146/12/2.

formować od marca 1951 r. A. Bronowiecki został jej komendantem. Na co dzień był on szefem Komendy Miejskiej „Służba Polsce” w Pile, a przed wojną zawodowym oficerem Wojska Polskiego. Poza nim do organizacji, która miała wyłącznie kadrowy charakter, dołączyli Janina Chrzanowska i Ludwik Krystian. Na pierwszym, organizacyjnym spotkaniu, ustalili, że głównym celem walki jest obalenie komunistycznej dyktatury poprzez działalność partyzancką. Planowali, że w przyszłości organizacja rozrośnie się na obszar całego państwa. Dlatego też ustalili jej strukturę. Największą jednostką terytorialną miał być okręg, następnie obwód, po nim oddział, a ten miał dzielić się na sekcje, których miało być pięć – bojowa, operacyjna, egzekucyjna, propagandowa i gospodarcza. Sekcja Propagandowa miała dzielić się na działy: radiowy, propagandowy i łączności, a sekcja gospodarcza na: dział finansowy i zaopatrzeniowy. Poza tym powołano do życia sztab organizacji, którego zadaniem było kierowanie walką.

GP nie przeprowadziło żadnej akcji zbrojnej, a nawet nie zdołało rozbudować swych szeregów. 27 sierpnia 1951 r. wszyscy jej członkowie zostali aresztowani i skazani. A. Bronowiecki otrzymał wyrok 8 lat więzienia, L. Krystian – również 8 lat, a J. Chrzanowska została skazana na 5 lat pozbawienia wolności²⁶.

W marcu 1950 r. na terenie Trzcianki powstała kolejna organizacja podziemna, o charakterze antykomunistycznym, niepodległościowym odwołująca się do tradycji AK. Była to formacja młodzieżowa o nazwie „Grunwald”. Najstarszy jej członek liczył 25 lat, a pozostali byli uczniami liceum. Na jej czele stanął Witold Majewski „Marian”, który był zarazem członkiem ZMP. Pierwsze zebranie organizacyjne odbyło się w mieszkaniu Zbigniewa Skrzyńskiego „Mrówka” w kwietniu 1950 r. Wzięli w nim udział W. Majewski, Z. Skrzyński, Walentyna Stankiewicz, Wanda Skrzyńska „Pola”, Halina Janowicz „Bogna”, Józef Urbanowicz „Pantera” i Walek Staniewicz „Albert”. Wtedy wymyślono nazwę organizacji, wybrano dowództwo i określono cele walki. Przede wszystkim postanowiono gromadzić broń i amunicję oraz materiały wybuchowe, a także prowadzić akcję propagandową i szkoleniową przygotowującą do przyszłej walki partyzanckiej w momencie wybuchu kolejnego konfliktu światowego. Celem tej walki było obalenie komunizmu i wywalczenie niepodległości i suwerenności.

Wkrótce do organizacji przystąpili nowi członkowie, byli wśród nich: Eugeniusz Borowik „Orzeł”, Józef Franków „Zając”, Maria Krawiec „Zdzisława”, Kazimierz Magdziarz „Kruk”, Julian Obaryski „Ryszard”, Czesław Staniewicz „Alojzy”, Henryk Szumowski „Górnik”, Seweryn Balcerek „Sęp”, Jerzy Schmidt „Mrówka II”, Anna Schmidt „Smełka”, Ryszard Pyrzyński „Komar”, Antoni Nowakowski „Zygfyrd”, Jan Bachnij „Piko” i Wacław Skorobogaty „Błyskawica”. Ludzie ci pochodzili z Trzcianki, Pily i okolicznych wsi. Byli w większości uczniami Liceum Ogólnokształcącego w Trzciance. Od września 1950 r. główni działacze „Grunwaldu” przenieśli się do Liceum Administracyjno-Ekonomicznego w Pile. W trakcie rekrutacji nowi członkowie składali przysięgę.

Odpowiedzialny za broń w organizacji był W. Staniewicz. Zgromadził on trzy pistolety, pięć dubeltówek i ręczny karabin maszynowy. Całą broń przechowywał we wsi Niekursko w stodole Bronisława Mickiewicza, który nie należał do „Grunwaldu”²⁷.

Do głównych akcji tej grupy można zaliczyć próbę nieudanego zamachu na funkcjonariusza Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Trzciance, Czesława Owaka. Likwidacji miał dokonać J. Urbanowicz „Pantera”, ale w ostatniej chwili zabrakło mu odwagi i wycofał się z całej operacji. Druga akcja miała być przeprowadzona 18 maja 1950 r.

²⁶ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, „Gwardia Polska”, sygn. Po/0/5/315.

²⁷ J. Urbanowicz, *Ocalić od zapomnienia. Z dziejów antysowieckiego oporu*, Wrocław 1997, s. 137-146. AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Organizacja „Grunwald”, sygn. Po/0/5/295.

Polegała ona na podłożeniu bomby (przygotowanej z niewybuchów i detonatora pocisku artyleryjskiego) w auli trzecieckiego liceum, w której odbywała się III Konferencja ZMP. Ładunek został umieszczony w lampie nad stołem, przy którym zasiadło prezydium ZMP. Akcję przeprowadzili A. Nowakowski „Zygfryd”, Z. Skrzyński „Mrówka” i Jan Bochnij „Piko”. Również i ta akcja się nie powiodła, ponieważ ładunek wybuchowy został odkryty przez woźnego – Stefana Wienorka²⁸.

Poza tymi dwiema akcjami „Grunwald” nie przeprowadził żadnej zbrojnej operacji. Jedyne akcje to operacje propagandowe, które polegały na pisaniu na murach hasła antykomunistycznych, np. „Każdy PPR-owiec to płatny pacholek Stalina”²⁹.

Po nieudanej akcji w liceum UB wpadło na trop organizacji i rozpoczęły się aresztowania. Pierwszymi, których schwytano, byli trzej sabotażyści. Po przesłuchaniu przez oficera śledczego ppor. Franciszka Tempa przyznali się do zarzucanych im czynów. Wszyscy trzej zostali skazani za nielegalną działalność i dywersję. Antoni Nowakowski otrzymał 9 lat pozbawienia wolności, Z. Skrzyński (wyrok w obozie karnym w Jaworznie) – 7 lat, a J. Bachnij – 5 lat. Do listopada 1951 r. wyłapano pozostałych członków „Grunwaldu”, którzy również zostali skazani. Henryk Szumowski na 7,5 roku więzienia, J. Franków – 6 lat, R. Pyrzyński – 3 lata, J. Schmidt – 5 lat, A. Schmidt – 2 lata, W. Skrzyńska – 2,5 roku, H. Janowicz – 5 lat, J. Urbanowicz – 6 lat, W. Majewski – 12 lat, W. Staniewicz – 12 lat, J. Obarymski – 7 lat, S. Balcerek – 6 lat i K. Magdziarz – 6 lat.

W likwidacji organizacji przydatny okazał się tajny współpracownik UB, który przyniósł do organizacji i rozpracował ją od środka. Był nim Wacław Skorobogaty. To on zdradził swych kolegów i wydał ich w ręce aparatu bezpieczeństwa. Od niego organy śledcze dowiedziały się, że chłopcy, którzy próbowali podłożyć bombę na Konferencji ZMP, również należeli do „Grunwaldu”, przez co wydłużono im wyroki – A. Nowakowski dostał kolejny rok więzienia, a Z. Skrzyński i J. Bachnij otrzymali dodatkowe 3 lata³⁰. W ten sposób organizacja została zlikwidowana.

Ostatnią podziemną organizacją, która powstała w tym czasie na terenie Piły, był Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP). Powstała 15 grudnia 1954 r. Założyli ją: Jan Poczesny, Sylwester Górný, Aleksander Sieradzki, Stanisław Strzelczyk i Józef Fijał. Jej członkowie mieli od 16 do 19 lat. Na pierwszym organizacyjnym spotkaniu wymyślili nazwę, złożyli przysięgę, wybrali przywódcę i ustalili cele i metody działania. Przewodniczącym organizacji został J. Fijał. Za swojego głównego wroga uznali komunistów. Celem ich było wywalczenie niepodległości. Dlatego też postanowili zdobyć broń i fundusze na działalność, a następnie przenieść się do Borów Tucholskich, gdzie chcieli kontynuować walkę tworząc oddział partyzancki. Skąd wzięła się nazwa organizacji i czy członkowie jej nawiązywali do niepodległościowego socjalizmu, dziś trudno jest ustalić, ponieważ dokumenty milczą na ten temat. Na pewno chcieli walczyć z komunizmem i o niepodległość Polski.

Jedyną bronią, jaką posiadali, był stary automat (pistolet maszynowy), znaleziony przez S. Strzelczyka w okolicach Piły. Chcieli go użyć, aby zdobyć nową broń napadając na funkcjonariusza Milicji Obywatelskiej. Zorganizowali zasadzkę, w trakcie której chcieli zastrzelić milicjanta i zabrać jego pistolet. Zasadzka się nie powiodła, ponieważ pistolet maszy-

²⁸ AIPNoP, Karty na czyny przestępcze dokonane przez bandy i nielegalne organizacje w powiecie pilskim 1945-1970, Karta 147 – Grunwald, sygn. Po/0/5/51. J. Urbanowicz, *op. cit.*, s. 146-156.

²⁹ AIPNoP, Sprawozdanie Referatu III PUBP w Pile, Sprawozdanie Roczne za 1950 rok, sygn. Po/06/146/12/2.

³⁰ AIPNoP, KW MO w Poznaniu 1945-1956, Organizacja „Grunwald”, sygn. Po/0/5/295. Sprawozdanie Referatu III PUBP w Pile, Sprawozdanie Roczne za 1950 rok, sygn. Po/06/146/12/2. J. Urbanowicz, *op. cit.*, s. 158-200.

nowy się zaciął, a za drugim razem pocisk chybił celu. Milicjant zaczął się ostrzeliwać, co doprowadziło do ucieczki obu zamachowców. Organizatorami obu akcji byli: S. Górny i S. Strzelczyk. Poza tym dokonali dwóch włamań: 22 grudnia 1954 r. do kiosku MHD przy ul. Bydgoskiej, gdzie zrabowali 398 złotych, oraz 30 grudnia do kiosku PSS przy ul. Żeromskiego. Skradziono tam towary na łączną sumę 3 398 złotych.

Zamachami na funkcjonariuszy MO zwrócili uwagę SB. St. sierż. Kazimierz Mojenak i sierżant Józef Bugajski z UBP zajęli się rozpracowaniem grupy. Funkcjonariusze dotarli do Józefa Wota, który był kolegą S. Strzelczyka i poinformował SB o nielegalnej działalności swojego znajomego. 2 stycznia 1951 r. aresztowano S. Strzelczyka, a do 10 stycznia pozostających członków ZSMP. Ostatni wpadł przywódca organizacji J. Fijał³¹.

W ten sposób przestała istnieć ostatnia w okresie stalinizmu nielegalna formacja na terenie Piły. ZSMP była grupą działającą bardzo krótko i radykalnie, często przekraczającą granicę między walką o niepodległość a pospolitym bandytyzmem.

Jak widać z powyższego zestawiania organizacji podziemnych, które działały w latach 1945 do 1956 na obszarze Piły i jej okolic, wszystkie one za cel obrały sobie walkę z komunizmem. Nie odwoływały się do żadnej konkretnej ideologii. Jedyłą ich ideą była walka o niepodległość. Chciano to osiągnąć przez działania propagandowe, sabotażowe aż do partyzanckich włącznie. Większość z tych grup liczyła na konflikt (III wojnę światową) między ZSRR a USA, aby wykorzystać go do walki partyzanckiej na dużą skalę. Tylko przywódca KP-GL Jerzy Bandrowski wykazał się dalekowzrocznością i słusznie przewidywał, że działalność zbrojna nie ma szans i może doprowadzić do niepotrzebnych strat i demoralizacji młodych ludzi. Jedyne działanie ideologiczno-wychowawcze ma sens i należy ją prowadzić dla uratowania wartości patriotycznych przed dalszą sowietyzacją. Należy pamiętać, że organizacje te w większości tworzyła młodzież. Pozostali to przeważnie byli członkowie AK lub osoby blisko z nią współpracujące w okresie okupacji. Nie mogli oni odnaleźć się w nowej rzeczywistości, a jako ludzie związani z „londyńskimi” strukturami podziemnymi byli naznaczeni przez komunistów i czuli się zmuszeni do kontynuowania walki. Trzeba brać pod uwagę też to, że wielu konspiratorów pochodziło z dawnych Kresów Wschodnich i pamiętało radziecką agresję na Rzeczpospolitą, a następnie okupację z lat 1939-1941 oraz wywózki i deportacje, a także późniejsze aresztowania i prześladowania żołnierzy AK z lat 1944/1945. Szczególnie bolesne dla ludzi z tamtych obszarów było przesiedlenie na tzw. Ziemie Odzyskane. Dlatego też ludzie ci stawali się naturalnymi wrogami nowego komunistycznego systemu, budowanego po wojnie w Polsce.

ROBERT KOLASA
Piła

ABSTRACT

The article presents the post-war experiences of underground resistance groups fighting against the new authorities in power. The author recounts the history of eight local secret organizations and the people who formed them, their methods of operation and the goals they set themselves, until their elimination or self-dissolution.

The author's intention was also to redeem from oblivion scarcely known facts that occurred on the so-called Reclaimed Territories (Piła-Trzcianka) during the formation of the communist regime. The arti-

³¹ AIPNoP, KW MO, Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej w Pile 1954-1955, sygn. Po/0/5/78. Karty na czyny przestępcze dokonane przez bandy i nielegalne organizacje w mieście Piły w latach 1945-1970. Karta ZSMP, sygn. Po/0/5/42.

cle is based on archival materials produced by the Security Apparatus of the Polish People's Republic and stored in the collections of the Institute for National Remembrance, Poznań branch, as well as on recollections and oral accounts of the members of these formations.

DEWASTACYJNO-RABUNKOWE DZIAŁANIA ŻOŁNIERZY SOWIECKICH NA POMORZU ZACHODNIM W LATACH CZTERDZIESTYCH

Otwarcie zasobów archiwalnych dla badaczy i możliwość publikowania wspomnień dają ponury obraz zachowania żołnierzy Armii Czerwonej wobec ludności niemieckiej i, przybywających po zakończeniu działań wojennych na Pomorze Zachodnie, polskich osadników.

Dowództwo wojsk sowieckich już 9 sierpnia 1944 r. wydało dyrektywę dla wojsk na tyłach, znajdujących się na terytorium Polski. W myśl tych wytycznych jako zdobycz wojenną należało traktować tylko sprzęt bojowy, magazyny wojskowe, uzbrojenie, samochody specjalne i ciężarowe. Mienie ludności polskiej, w tym także mienie porzucone przez właścicieli w majątkach rolnych i zakładach przemysłowych, miało być zabezpieczone, a następnie przekazywane organom władz polskich. Samowolne rekwizycje miały być surowo karane przez komendantów wojennych lub przekazywane sądom wojennym¹.

Analiza aktów prawnych wydawanych przez organa Armii Czerwonej w latach 1944-1945 i ich późniejsze przestrzeganie prowadzi do wniosku, że ich zasadniczym celem było uspokojenie światowej opinii publicznej. Miały one tworzyć pozory legalnego działania. W praktyce sowieckie oddziały ds. zdobyczy wojennej i komendantury wojenne nie przestrzegały żadnych postanowień zawartych w wytycznych, jak i w instrukcji dla komendantów wojennych. Wspomniane akty prawne nie uchroniły mienia na ziemiach północno-zachodnich od rozgrabienia.

TRAKTOWANIE MIENIA PONIEMIECKIEGO I POLSKICH OSADNIKÓW

Ustanowieni przez dowództwo Armii Czerwonej sowieccy komendanci zarządzali terenami, których status prawny w pierwszej połowie 1945 r. nie był uregulowany. Armia Czerwona – zgodnie z zarządzeniami – gromadziła i wywoziła zdobycz wojenną. Stan taki był szczególnie widoczny na tzw. Ziemiach Odzyskanych, w tym na Pomorzu Zachodnim. Jedyne prawo, jakie funkcjonowało na tych ziemiach, to „prawo wojny”. W tym czasie Pomorze Zachodnie prawnie nie należało do Polski. Dopiero konferencja w Poczdamie zakończona 2 sierpnia 1945 r. ustaliła polską granicę zachodnią na Odrze i Nysie, a 16 sierpnia 1945 r. podpisano w Moskwie umowę polsko-sowiecką „w sprawie wynagrodzenia szkód wyrządzonych przez okupację niemiecką”².

¹ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. III/1/166. Rozkaz Naczelnego Dowództwa A.Cz. w sprawie ochrony mienia polskich instytucji państwowych i spółdzielczych na wyzwolonych terenach Polski z 9 sierpnia 1944 roku.

² Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Ziem Odzyskanych (dalej: AAN MZO), sygn. 61. Tekst umowy s. 5-6.